

5.4

Nederland bezet

In 1940 werd Nederland door Duitsland bezet. Vijf jaar lang leed de bevolking onder de nazi-terreur. Sommige Nederlanders sloten zich bij de bezetters aan; anderen gingen juist in het verzet. De meerderheid probeerde zo onopvallend mogelijk de oorlog door te komen.

A Duitse plannen met Nederland

Vijf dagen strijd

In de vroege morgen van vrijdag 10 mei vielen Duitse troepen Nederland binnen. Nederland was altijd neutraal geweest. Veel Nederlanders dachten: *De Duitsers laten ons landje wel met rust, net als in 1914.* Toen ze toch aanvielen, kwam dat als een schok.

19 Duitse soldaten praten met Nederlandse kinderen (1940).

De Duitse aanval verliep niet volgens plan. Duizenden parachutisten moesten Den Haag innemen en de Nederlandse regering arresteren. Maar veel Duitsers werden gedood of gevangen genomen. Honderden Duitse toestellen werden neergedaald of verongelukten. En de regering ontsnapte met de koningin naar Groot-Brittannië.

De invasie over land verliep beter. Maar bij de Afsluitdijk en Rotterdam stuitte het Duitse leger op hevige tegenstand. Het ging Hitler niet snel genoeg. Op 14 mei liet hij Rotterdam bombarderen. De binnenstad veranderde in een vuurzee. Achthonderd Rotterdammers werden gedood en 75.000 mensen werden in één klap dakloos. Nederland gaf zich over.

In dienst van Duitsland

Na het gruwelijke bombardement op Rotterdam hielden de Nederlanders hun adem in. Die Duitsers deinsden voor niets terug. Maar plunderingen en wrede heden bleven uit. De Duitse soldaten gedroegen zich correct. Ze zeiden dat ze als 'Germaanse vrienden' kwamen.

20 Poster om jongeren over te halen om in Duitsland te werken.

Enkele Duitse legertrucks droegen zelfs op 10 mei 1940 een oranje vlag. Zo hoopten de Duitsers dat de Nederlandse bevolking mee ging werken, bijvoorbeeld door als arbeider in Duitsland te werken of door schepen voor Duitsland te bouwen. Dat leek te lukken. Nederlandse bedrijven voerden – al dan niet onder dwang – de Duitse orders uit. Maar met de arbeid in Duitsland liep het minder vlot. Daarom werd de arbeidsinzet in 1943 voor mannen tussen de 18 en 35 jaar verplicht gesteld. Veel mannen verborgen zich op geheime adressen. De Duitsers waren

woedend over dit onderduiken. Ze pakten zomaar mannen van straat op en zetten ze op de trein naar Duitsland. Zo correct waren ze dus niet.

Nazificatie en jodenvervolgning

De nazi's wilden de Nederlanders bekeren tot het nationaal-socialisme. Ze maakten propaganda voor Hitlers ideeën en verboden vakbonden en politieke partijen die niet nationaal-socialistisch waren. Kranten en radiozenders kregen te maken met censuur. Het hielp allemaal weinig. Door de arbeidsinzet en de toenemende terreur gingen steeds meer Nederlanders de nazi's en hun ideologie haten. Waar de bezetter wél in slaagde was de vervolging van de joden. Dat ging net als in Duitsland: de joden werden uitgesloten van het openbare leven, 'jodenwijken' werden afgegrensd, en de davidster werd verplicht. Vanaf 1942 begonnen de deportaties naar de concentratiekampen. Ongeveer 100.000 Nederlandse joden overleefden de oorlog niet.

B Aanpassing, collaboratie en verzet

Indirect bestuur

Na de schok van mei 1940 pakten de Nederlanders het gewone leven weer op. Iedereen ging aan het werk of naar school. Zoveel veranderde er ook niet. Natuurlijk, er waren Duitse soldaten op straat. Die konden zomaar mensen aanhouden, arresteren of zelfs doodschietsen. Maar de politieagent van het dorp, de onderwijzer, de dominee en de burgemeester waren meestal dezelfde als voor de oorlog. De nazi's lieten ze het liefst gewoon zitten, omdat de bevolking naar hen luisterde. Wel plaatsten ze er eigen mensen boven, die de Nederlandse bestuurders scherp in de gaten hielden. Openlijk in opstand komen leek

21 Een 'joodse wijk' in Amsterdam in 1942. Zo werden de joden van de rest van de bevolking afgezonderd.

de meeste Nederlanders niet slim. Duitsland had heel Europa onder de voet gelopen. De bezetting kon nog wel eens lang gaan duren. Veel mensen legden zich erbij neer.

De NSB

Vanaf het begin waren er collaborateurs. Meestal waren dat leden van de Nationaal-Socialistische Beweging (NSB) van Anton Mussert. Wat deden ze zoal? Op straat marcheren in zwart uniform. De plaats innemen van burgemeesters die de Duitsers niet vertrouwden. Onderduikers en joden aangeven. Of aan het oostfront tegen de Russen vechten. Na de oorlog werden de collaborateurs in kampen gevangen gehouden. Daar bleef het vaak bij. Maar dat gold niet voor Mussert. Hij werd wegens landverraad in 1946 ter dood gebracht.

22 Propaganda om Nederlanders over te halen om in het Duitse leger te vechten.

23 Een door verzetslieden doodgeschoten collaborateur (Haarlem 1944).

Verzet en bevrijding

Op allerlei manieren pleegden Nederlanders verzet. Vaak was dat verzet onschuldig: een bosje wortelen op het fietsstuur als steun aan Oranje, of op warme zomerse dagen Duitse soldaten lauw bier serveren. Serieuzer verzet was het drukken van illegale kranten of het in huis

nemen van onderduikers. Een paar keer werd er gestaakt, zoals in februari 1941 in Amsterdam tegen het oppakken en wegvoeren van joden. Het meest riskant waren aanslagen op Duitse militairen of collaborateurs. Dat leidde tot wraakacties van de Duitsers, die dan vaak onschuldige burgers doodschoten.

In september 1944 werd het zuiden van Nederland bevrijd. Maar bij Arnhem stokte de geallieerde opmars. In de 'hongerwinter' die volgde, stierven in het westen duizenden inwoners door een gebrek aan voedsel en brandstof. Op 5 mei 1945 was heel Nederland bevrijd.

Het verhaal van...

Jo (Hannie) Schaft

Jo Schaft werd in 1920 in Haarlem geboren. Omdat ze tijdens haar rechtenstudie bevriend was met joodse medestudenten, trok ze zich het lot van de joden onder de Duitse bezetting erg aan. Ze ging in het verzet, ook omdat ze geloofde in het communisme. Hannie werd haar schuilnaam. In 1942 bracht ze haar joodse vriendinnen onder in het huis van haar ouders. Vijf keer pleegde ze een moordaanslag op collaborateurs. Bij één aanslag gaven voorbijgangers aan de politie door dat een van de daders rood haar had. Dat was Hannie. Om uit handen van de Duitsers te blijven, nam ze een zwarte kleurspoeling.

Op 21 maart 1945 werd Hannie bij een routinecontrole door Duitse soldaten aangehouden. In haar fietstas zaten illegale kranten en een revolver. Op het politiebureau spoelden ze haar haar uit. Zo werd ze ontmaskerd als 'het meisje met het rode haar'. Op 17 april, drie weken voor het einde van de oorlog, werd ze doodgeschoten in de Noord-Hollandse duinen.

Kern van de paragraaf

Na het bombardement op Rotterdam op 14 mei 1940 gaf Nederland zich aan Duitsland over. De Nederlandse economie kwam geheel in dienst te staan van de Duitse economie. De nazi's vervolgden de joden, van wie er velen omkwamen. Het verzet groeide, maar er waren ook collaborateurs. De meeste Nederlanders maakten geen keuze tussen 'goed' of 'fout'. Zij probeerden te overleven. Nederland werd in mei 1945 bevrijd.